

Željana Pancirov Cornelisse

Zagreb

zpcornel@gmail.com

Maarten Rombouts

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb

mrombout@ffzg.hr

Prinos proučavanju nizozemskih prezimena na primjeru prezimena motiviranih apelativom *GRAAF*

Rad se bavi analizom prezimena motiviranih apelativom *graaf* (hrv. grof). Takva prezimena potječu od naziva plemićkih titula u Nizozemskoj i Flandriji stoga su najprisutnija nizozemska prezimena. Analizi slučaja prethodi kratak pregled povijesnog, sociokulturološkog i ortografskog konteksta u okviru nizozemskoga jezičnog područja kako bi se kristalizirala situacija zašto se nizozemska prezimena motivirana istim apelativima bilježe na različite načine u Nizozemskoj i Flandriji.

Prvi dio članka daje osvrt na položaj onomastike u nederlandistici, na povijesni pregled nizozemskih prezimena s područja Nizozemske i Flandrije, s posebnim naglaskom na promjene prije i poslije uvođenja službenog pravopisa nizozemskog jezika 1804. godine, te na motivacijsku klasifikaciju nizozemskih prezimena.

Za potrebe ove analize slučaja prvo je provedena kvantitativna analiza. Napravljen je popis koliko je nositelja prezimena motiviranih apelativom *graaf*, a popis je zatim podijeljen prema varijantama u prezimenima. Za statistiku broja prezimena iz područja Flandrije korišteni su podaci Statbela, belgijskoga državnog zavoda za statistiku, a za statistiku o prezimenima u Nizozemskoj popis je preuzet iz baze podataka onomastičke mreže *Netwerk Naamkunde*. Sljedeći korak u istraživanju odnosi se na pretraživanje oblika prezimena *graaf*, a konačan je rezultat prikazan u tablici. Pregledom navedenih popisa uočavaju se tri varijante (pravopisna, morfosintaktička i fonemska) u načinu bilježenja prezimena. One su analizirane u nastavku teksta. Kako bi se utvrdila rasprostranjenost tih varijanti korištena su dva mrežna izvora, točnije, dvije baze podataka: *Familienamenbank* za Nizozemsku i *Familienaam* za Belgiju. Zatim su, prema vlastitoj adaptaciji, napravljene slike kojima je prikazana rasprostranjenost najčešćih varijanti prezimena *graaf*. Prezime De Graaf je u Nizozemskoj najrasprostranjenije u povijesnoj grofoviji Holland, a u Belgiji (Flandriji) na graničnom području s Nizozemskom. Također, prikazana je i rasprostranjenost prezimena Degraeve, De Graeve i Degrave (u Belgiji), a rezultati pokazuju ograničenu mobilnost i decentralizaciju. U zadnjem dijelu analize osvrnuli smo se na podrijetlo prezimena *graaf* s obzirom na motivacijsku klasifikaciju nizozemskih prezimena (v. Brouwer 2000c). Gotovo se sve četiri navedene kategorije javljaju u raznim pravopisnim varijantama prezimena s *graaf*. To se odnosi

na prezimena nastala od osobnih imena, zatim na prezimena prema podrijetlu, ona motivirana zanimanjem i prezimena nadimackog postanja.

Doprinos ovog rada jest taj što su u njemu prvi put analizirana prezimena motivirana apelativom *graaf*. Ujedno, ovo je i prvi antroponomastički članak na hrvatskom jeziku o prezimenima s nizozemskoga jezičnog područja te omogućuje hrvatskim antroponomastičarima detaljnije upoznavanje s nizozemskim antroponomastikom.

1. Uvod

Proučavanje europskog dijela nizozemskoga jezičnog područja omogućuje jasan uvid u onomastičke razlike, točnije, u one antroponimijske. U pregledu razvoja prezimena u Nizozemskoj naglasak se stavlja na kraj 18. i početak 19. stoljeća jer tada nastaje prvi službeni pravopis nizozemskoga jezika zbog čega se počinje primjećivati različito bilježenje prezimena u Nizozemskoj i Flandriji. Naime, u Flandriji se zbog Napoleonova Građanskog zakonika prezimena registriraju prije, a u Nizozemskoj nakon pojave službenog pravopisa, što uzrokuje različita pravopisna rješenja za prezimena motivirana istim apelativima, primjerice za *koning* (hrv. kralj) – de Coningh, de Koning, De Ceuninck, Coninck i sl. Zahvaljujući motivacijskoj klasifikaciji nizozemskih prezimena, uviđa se da prezime motivirano apelativom *graaf* (hrv. grof) pripada skupini prezimenima nastalih od naziva plemićkih titula, a unutar kategorije prezimena motiviranih zanimanjem. Znanstvena pitanja koja su potakla ovo istraživanje jesu sljedeća: što navedena prezimena, koja su često registrirana prije uvođenja službenoga nizozemskoga pravopisa, mogu pokazati o evoluciji ortografije, može li se na temelju rasprostranjenosti prezimena rasvijetliti njihovo podrijetlo i migracijski smjerovi? Odabir prezimena motiviranih apelativom *graaf* i analiza tog slučaja temeljeni su na činjenici da je to prezime, sa svim svojim varijantama, jedno od najčešćih u nizozemskom jeziku, ali i da jasno prikazuje, između ostalih, ortografsku razliku prezimena u Nizozemskoj i Flandriji.

2. Onomastika na nizozemskom jezičnom području

Nizozemski jezik jest službeni jezik u Nizozemskoj (kao i u Karipskoj Nizozemskoj, tzv. BES–otocima), Belgiji, Surinamu te na karipskim otocima Arubi, Curaçauu i Sv. Martinu, koji su autonomne zemlje u sastavu Kraljevine Nizozemske. Prema službenoj statistici, danas postoji otprilike 24 milijuna govornika nizozemskoga jezika, i to: 17 milijuna u Nizozemskoj, 6,5 milijuna u Belgiji i 400000 u Suri-

namu (*Feiten en cijfers. Taalunieversum* bez dat.).¹ Međutim, poznato je da je broj govornika ovoga »najvećeg malog jezika« u stalnom porastu.

Naše se istraživanje odnosi na samo jedan dio nizozemskoga jezičnog područja, odnosno na europski dio, točnije, na Nizozemsku i Belgiju (Flandriju), vidi sliku 1. Na Belgiju će se rad referirati općenito u, primjerice, kontekstu zakona i pravilnika koji vrijede za cijelu zemlju, ali s jezične će strane naglasak biti na Flandriji koja je sjeverni dio Belgije te je jednojezično nizozemsko jezično područje (ne računajući Bruxelles koji je preko 80% frankofon).

Slika 1. Nizozemska i Belgija. Izvor: Maps of, bez dat.

Navedeno europsko nizozemsko jezično i kulturološko područje popularno se naziva i »Niske zemlje« (engl. *the Low Countries*, niz. *de Lage Landen*), a smatra se »široj kulturnoj regiji, bez ikakva političkog identiteta« (Shetter 2002: 13). U niderlandističkim se krugovima termin »Niske zemlje« često koristi upravo za lakše definiranje određenoga geografskog, jezičnog i kulturnog prostora (Nizozemske i Flandrije), iako ovakvo označavanje nije općeprihvaćeno u rječnicima (Janssens i Marynissen 2008). Drugi je naziv za ovo područje među niderlandistima opisnoga karaktera: »Sjever« (Nizozemska) i »Jug« (Flandrija/Belgija), ovisno o kontekstu (v. Shetter 2002). Također, poznato je i kao područje »Ispod i iznad velikih rijeka« (Raj-

1 Nizozemska jezična unija, međunarodna krovna organizacija za nizozemski jezik i književnost Nizozemske, Belgije i Surinama, u ovu službenu statistiku ne uključuje i govornike s karipskog područja (odnosno, svih otoka koji pripadaju Kraljevini Nizozemskoj: Aruba, Bonaire, Curaçao, Saba, Sveti Eustazije i Sv. Martin). Nizozemski jezik je na tim otocima služben, međutim nije *lingua franca* i mnogim stanovnicima otoka nije materinski jezik. Teritorijalna i sociolingvistička situacija na otocima je kompleksna te kao takva nije dijelom ovog rada.

ne, Maas i njihovih rukavaca). Iako te rijeke čine prirodnu granicu (i iako, primjerice, nizozemske pokrajine Zeeland, Sjeverni Brabant i Limburg pripadaju području »Ispod velikih rijeka«), kolokvijalno su poprimile i drugo značenje. Tako se, između ostaloga, referiraju na protestantski Sjever i katolički Jug. Nizozemska i Flandrija zajedno površinom otprilike obuhvaćaju teritorij veličine Hrvatske.

Onomastika (niz. *naamkunde*) jest jezikoslovna disciplina koja je u Nizozemskoj počela dobivati svoje okvire pedesetih godina 20. stoljeća. Međutim, tek je 1990-ih godina započela digitalna inventarizacija prikupljenih onomastičkih podataka. Apsolutni autoritet na tom području jest Institut Meertens u Amsterdamu, osnovan 1926. godine, koji od 1952. djeluje u sklopu Kraljevske nizozemske akademije za umjetnost i znanost te istražuje raznolikost jezika i kulture u Nizozemskoj (»Welkom bij het Meertens Instituut« bez dat.). Institut je 1979. godine dobio ime prema Pieteru Jacobusu Meertensu (1899. – 1985.), osnivaču Zavoda za dijalektologiju, etnologiju i onomastiku (kasnije Instituta Meertens), koji je dao svoj obol u prikupljanju i organiziranju dokumentacije bitne za oblikovanje Dijalektološkog atlasa. (Provinciale Zeeuwse Courant 2017).

Institut Meertens pokrenuo je mrežne platforme za onomastiku kako bi povezo znanstvenike te inventarizirane podatke približio medijima i zainteresiranoj javnosti. Tako je, primjerice, 2006. godine nastala i *Netwerk Naamkunde*, mrežna platforma koja omogućuje lakšu dostupnost podataka i kontakt sa znanstvenicima. Mreža obuhvaća podatke o osobnim imenima ne samo za Nizozemsku već i za Flandriju (»Netwerk Naamkunde« bez dat.). U Belgiji je na Sveučilištu u Leuvenu djelovao Institut za onomastiku i dijalektologiju, međutim, on je početkom drugog tisućljeća ukinut (Ooms 2016).

Prikupljanje podataka (te objavljenih članaka) i njihovo objavljivanje na mrežnim platformama danas je postalo uobičajeno. Naime, digitalizirani podaci dostupni su u svakom trenutku, bez obzira na to gdje se nalazimo. Onomastika je u Nizozemskoj vrlo loše pozicionirana, kako na sveučilištima, tako i na institutima. Na Institutu Meertens ona obuhvaća samo 10% svih istraživanja (Bennis 2004). Živom interakcijom znanstvenika s korisnicima platformi moguće je brže nadopuniti informacije koje nedostaju ili koje treba prepraviti. Karte, koje unošenjem podataka u softver kreira svaki korisnik, također su dostupne na tim platformama. Korisne su ne samo znanstvenicima koji na daljinu mogu napraviti analize određenih osobnih imena već i laicima koje zanima nešto više o vlastitu podrijetlu, a upravo im je zahvaljujući kartama sve vizualno objašnjeno. U ovom je kontekstu bitno još spomenuti dva portala koja su korištena za analizu u našem radu: *Familienaam* za Belgiju i *Familienamenbank* za Nizozemsku. Riječ je o bazama podataka putem kojih se mogu pronaći konkretni podaci o određenim prezimenima u Nizozemskoj i Belgiji. Popis deset aktualnih platformi s nizozemskoga jezičnog područja koje se bave onomastikom moguće je pronaći na mrežnoj stranici *Taalverhalen*. Do 2011. godine djelovao je *Naamkunde*, časopis za onomastiku koji su financirali Institut za onomastiku i dijalektologiju (KU Leuven, Belgija) te Institut Meertens (Amster-

dam, Nizozemska). Pokrivao je aktivnosti u onomastici na nizozemskom jezičnom području. Velik dio članaka ovog časopisa dostupan je na Digitalnoj biblioteci za nizozemsku književnost, lingvistiku i kulturnu povijest nizozemskoga jezičnog područja (DBNL bez dat.). Važniji znanstvenici koji se bave onomastikom nizozemskoga jezičnog područja jesu: Leendert Brouwer, Doreen Gerritzen, Reina Boerrigter i Ann Marynissen. Potpun popis članova mreže za onomastiku *Netwerk Naamkunde* može se pronaći na njihovoj mrežnoj stranici (»Leden Netwerk Naamkunde« bez dat.).

Iako je onomastika mlada disciplina, o prezimenima u Nizozemskoj i Belgiji već je krajem 19. stoljeća napravljeno veliko istraživanje. Naime, Johan Winkler objavio je 1885. godine u dva toma svoje djelo *De Nederlandse geslachtsnamen in oorsprong, geschiedenis en beteekenis* (hrv. *Nizozemska prezimena: podrijetlo, povijest i značenje*). Autor je bio liječnik koji se nakon smrti supruge okrenuo svojim hobijima (povijesti, dijalektima i prezimenima) te, iako nije bio lingvist, njegov je doprinos nizozemskoj onomastici od velika značaja. Drugo prošireno izdanje Winklerova istraživanja objavio je J. Nijen Twilhaar 121 godinu kasnije (2006.). Nova knjiga *Achternamen in Nederland & Vlaanderen. Oorsprong, geschiedenis en betekenis* (hrv. *Prezimana u Nizozemskoj i Flandriji. Podrijetlo, povijest i značenje*) jezično je usklađena sa suvremenim nizozemskim jezikom i dodana su joj dva nova poglavlja o prezimenima migranata te nadimcima. Oba poglavlja daju povijesni pregled, kao i konkretne primjere, a poglavlje o migrantima pruža ovome radu novu dimenziju zbog naglaska na promjenama u onomastici u 20. stoljeću. U poglavlju o nadimcima Nijen Twilhaar napisao je i dio koji se odnosi na nadimke u nizozemskom znakovnom jeziku, kako bi dao dodatnu vrijednost tom jeziku kojem se u današnje doba u Nizozemskoj posvećuje sve veća pozornost (Winkler i Nijen Twilhaar 2006.).

3. Prezimana tijekom povijesti

Autori (Jansen i ostali 2017: 100 – 102) *Atlasa nizozemskog jezika* (nizozemsko izdanje) dijele ranu povijest nizozemskih² osobnih imena na nekoliko razdoblja (prezimana tada još nisu postojala). Rana povijest (prez)imena u ovom tekstu podijeljena je, sukladno podjeli u *Atlasu*, u četiri razdoblja (Jansen i ostali 2017: 100 – 102).

Prvo razdoblje moglo bi se definirati kao razdoblje jednočlane antroponimijske formule (za terminologiju usp. Frančić 2019), jer su se nadijevala pretežno složena osobna imena, a taj je proces počeo u 5. stoljeću. Riječ je o jednostavnu principu kojim su se vodili Germani kombinirajući dvije germanske riječi, primjerice, Gertrud = *ger* (hrv. koplje) + *drude* (hrv. čarobnica). Osobna imena djece bila su složeni dijelova imena roditelja. Sa svakom novom generacijom nastajale bi nove kombinacije, a time i nova osobna imena. Prvi dokaz nasljeđivanja osobnih imena seže od 867. godine kada je otac Liudricus svoje osobno ime u potpunosti prenio sinu.

2 Nizozemskim osobnim imenima smatraju se svi antroponimi koji pripadaju nizozemskom jezičnom području.

Drugo razdoblje, koje počinje u 10. stoljeću, također pripada razdoblju jednočlane antroponimijske formule, ali tada su se nadijevala pretežno samotvorna osobna imena, i to među višom društvenom klasom. Roditelji više ne žele kombinirati osobna imena, nego prenose već postojeća, a kreativnost – kao temeljno obilježje prvog razdoblja – u ovom razdoblju izostaje.

Oko 12. stoljeća slijedi faza dvočlane antroponimijske formule. Naime, drugi je član bio pridjevak (odnosno osobno ime + nenasljedni pridjevak³, često patronimskog ili matronimskog postanja, ali i postanja s obzirom na karakterne osobine denotata ili s obzirom na njegovo podrijetlo), a sve zbog lakšeg raspoznavanja. Ovaj trend započeo je iz praktičnih razloga, odnosno kako bi se nositelji istih osobnih imena diferencirali jer ih je bilo sve više. Trend se proširio među višom klasom kako bi se njezini pripadnici razlikovali od onih koji pripadaju nižim društvenim slojevima (Jansen i ostali 2017: 100 – 102). Neke od kombinacija iz tog vremena razvile su se u današnja vrlo frekventna prezimena, primjerice, prezime Janssens (hrv. Janov sin) (Brouwer 2000b).

U 13. stoljeću sustav osobnih imena brzo se počinje razvijati, a kada se ista osobna imena počinju prenositi s oca na sina, mogli bismo ih definirati kao prezimena (osobno ime + nasljedni pridjevak koji se postupno promiseće u prezime). To se događa prvo u gradovima, osobito u grofoviji Flandriji i gradovima Bruggeu, Gentu i Ieperu. Sjever, kojim bismo geografski mogli definirati današnji prostor Nizozemske, ovaj je sustav usvojio kasnije. Sve do Napoleona nasljeđivanje prezimena (osobno ime + prezime) nije bilo obvezno (Jansen i ostali 2017: 100 – 102).

3.1. Pravopis kao razlog distinkcije prezimena

U 18. stoljeću dolazi do najvećih preokreta u povijesnom pregledu nizozemskih prezimena. Te preokrete prate i promjene granica te preuzimanja vlasti na području Niskih zemalja. U tom se kontekstu, zbog lakšeg snalaženja, na Jug gleda kao na teritorij današnje Belgije, a na Sjever kao na teritorij današnje Nizozemske. Nizozemsku 1795. okupiraju Francuzi i stvara se Batavska Republika s nizozemskom upravom sve do 1806. kada Napoleon I. svog brata imenuje kraljem novoosnovane Kraljevine Holland. (»Batavska Republika. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje« 2021). Flandrija postaje dijelom Francuskog Carstva, što znači da se trebala pridržavati novih, francuskih pravila, a jedno od njih jest registriranje prezimena. Ono je bilo određeno Napoleonovim *Građanskim zakonikom* (franc. *Code civil* ili *Code Napoléon*), odnosno kodifikacijom prava i moderniziranjem zakona koji su dotad poznavali samo običajno pravo. Napoleon I. Bonaparte (1769. – 1821.) smatran je prvim modernim vladarom. Kada je prvi put došao na vlast u Francuskoj (kasnije je osvojio i velik dio Europe), registracijom stanovništva želio je postići jedinstvenu

3 Frančić (2019: 54) definira pridjevak (niz. *toenaam*) kao »dodatak osobnomu imenu u doprezimenskome razdoblju« te navodi da se »u hrvatskoj onomastičkoj literaturi uz termin *pridjevak* upotrebljava i termin *prīimak*« (usp. Čilaš Šimpraga i Frančić 2019).

i centraliziranu upravu.⁴ Iako je doživio mnoge preinake, *Građanski zakonik* i danas je na snazi (*Code civil. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje* 2021). Ključna je godina za registriranje prezimena na Jugu 1795. Tada su pridjevci, koji su bili sve uobičajeniji, poprimili funkciju »novih« prezimena. Pravopisna pravila zapisivanja prezimena u to vrijeme nisu bila utvrđena.

Šesnaest godina kasnije, točnije 1811. godine, pravila se mijenjaju i na Sjeveru, u tadašnjoj Kraljevini Holland, kada počinje registracija prezimena. Mnogi tada na krajnjem Sjeveru još uvijek nisu imali pridjevak (nego samo osobno ime) te se smatra da su si, u znak protesta protiv registracije, dodjeljivali apsurdna prezimena (Jansen i ostali 2017). Neka od tih prezimena su: Buikmans (niz. *buikman* = vrsta peciva s grožđicama oblikovana u lik biskupa s lulom u ustima.)⁵, Buik (hrv. doslovno Trbuh; aludira na osobu s povećim trbuhom), ili Haarloos (hrv. doslovno Bez kose) (Zuidweg 2018). S druge strane, u praksi je vidljivo da je u definiranju prezimena izostala kreativnost, primjerice, oni iz pokrajine Frizije (niz. *Friesland*) nazvali su se jednostavno De Vries (hrv. Frižanin). U Belgiji i Nizozemskoj od te prve obvezne registracije prezimena više nisu nastajala nova prezimena, ali dodavana su im prezimena migranata koji su dobili belgijsko ili nizozemsko državljanstvo (Jansen i ostali 2017).

Između tih dvaju razdoblja, odnosno registracije prezimena na Sjeveru i Jugu, definiran je 1804. godine prvi pravopis, takozvani *Siegenbeekov pravopis*. Ovaj pravopis jest prvi zajednički i službeni pravopis i Sjeveru i Jugu. Prema nalogu vlade Batavske Republike, odnosno nizozemskog ministra obrazovanja, sastavio ga je nizozemski teolog i nederlandist Matthijs Siegenbeek (1774. – 1854.). Princip kojim se Siegenbeek vodio jest taj da pravopis mora pratiti izgovor. Primjerice, *gebrekkelig* (hrv. manjkav) umjesto *gebrekig*, jer je taj pridjev tvorbom nastao od imenice *gebrek* (hrv. nedostatak) u kojoj je zadnji slog zatvoren pa ga stoga valja i bilježiti zatvoreno, a suglasnikom na kraju (jednako kao i množinski oblik *gebrekken*), a s obzirom na to da se u nizozemskom jeziku jednostruko bilježeni samoglasnici različito izgovaraju u otvorenim i zatvorenim slogovima. Nadalje, uveo je udvostručene samoglasnike u zatvorenom slogu: /aa/, /oo/ i /uu/ umjesto dotadašnjeg /ae/, /oe/ i /ue/, koji su dijelom modernoga nizozemskog jezika, te pisano dugo /ij/ umjesto /y/, čime je *yzer* postalo *ijzer* (hrv. željezo) (Ryckaert 2017). Jedni od kritičara ovog pravopisa bili su pisci Willem Bilderdijk i Nicolaas Beets koji su takvu jezičnu uniformnost smatrali »vražjim izumom«. Navedeni pisci i dalje su nastavili koristiti vlastiti, alternativni pravopis, a imali su i svoje sljedbenike. Međutim, *Siegenbeekov pravopis* zadržao se do *Novog pravopisa* De Vriessa i Te Winkela iz 1863. godine (1804: *spelling–Siegenbeek, de eerste officieel vastgelegde spelling* 2014). Nadalje, Siegenbeekov

4 Pod registracijom se podrazumijeva proces u kojem postaje obvezno da je svakoj osobi koja se zapisuje u službene dokumente tog vremena dodijeljena antroponijska formula.

5 Pecivo je specifično za nizozemske pokrajine Limburg i Sjeverni Brabant. Pretpostavlja se da su ga Germani s područja Njemačke donijeli u Nizozemsku. U Limburgu se liku biskupa često prije pečenja dodaje kamena lula, a bogatije obitelji su tijestu dodavale i začine poput cimeta. Pecivo se rado jede tijekom slavlja nizozemskog Sv. Nikole, odnosno *Sinterklaasa* (*Waar komt de buikman vandaan?* bez dat).

pravopis potječe s početka 19. stoljeća, a njegov utjecaj u suvremenom nizozemskoj jeziku najviše se vidi prilikom pisanja prezimena, kako u Nizozemskoj, tako i u Belgiji. Budući da su se prezimena na Jugu registrirala prije službenog pravopisa i prema vlastitom nahođenju službenika, ona su ostala arhaična i sa svojim regionalnim specifičnostima, a prezimena na Sjeveru, zbog registriranja nakon službenog pravopisa, poprimila su moderniji i jednostavniji oblik, najbližiji današnjem standardnom nizozemskom jeziku. Brouwer (2014) zaključuje da pravopisni oblik nekog prezimena nema izravno veze sa socijalnim statusom osobe, već je, dakle, uvjetovan navedenom geografskom podjelom.

Zakoni u 2014. godini i u Belgiji i u Nizozemskoj pozivaju se na francuski *Građanski zakonik*, ali razlike su moguće u obje zemlje. U Belgiji roditelji mogu djetetu dati prezime koje je očevo, majčino ili kombinacija oba (Van der Gucht i ostali 2017). U Nizozemskoj djeca automatski dobivaju očevo prezime ako su roditelji u braku. Ako nisu u braku, onda dijete preuzima majčino prezime, a očevo može dobiti ako ga otac prizna. Sva djeca istih roditelja moraju imati isto prezime (Jansen i ostali 2017). U Belgiji sva djeca istih roditelja moraju imati ili isto prezime ili kombinaciju oba prezimena: majčina i očeva (Van der Gucht i ostali 2017).

4. Motivacijska klasifikacija nizozemskih prezimena

Nizozemska prezimena mogli bismo klasificirati u četiri kategorije, a to su prezimena nastala od osobnih imena, prezimena prema podrijetlu, prezimena motivirana zanimanjem i prezimena nadimačkog postanja. Ovu kategorizaciju ćemo kasnije pratiti i u našoj analizi slučaja.

- a) Prezimena nastala od osobnih imena: osobno ime + nastavci *-sen*, *-zoon*, *-sz*, *-s*, *-dochter*, *-sens* i sl.; Pietersen (Pieter + *sen*), Jansen (Jan + *sen*) ili Rubens (Ruben + *s*).
- b) Prezimena prema podrijetlu – nazivi naseljenih mjesta, gora, gradova, šuma ili farmi i dvoraca koje su denotati posjedovali: Van Gogh (prema nje-mačkom mjestu Goch, blizu nizozemske granice), Van Dijk (prema mjestu stanovanja pored nasipa – nizozemska imenica *dijk* znači »nasip« – ili prema mjestu koje u imenu ima sufiks *-dijk*)⁶.
- c) Prezimena motivirana zanimanjem: Bakker (hrv. pekar), Visser (hrv. ri-bar), De Smid (hrv. kovač), De Wever (hrv. tkalac) i De Boer (hrv. seljak). Ovoj kategoriji pripadaju i prezimena koja su nastala od naziva plemićkih titula: De Graaf, Prins, Koning i sl.
- d) Prezimena nadimačkog postanja: De Lange (hrv. visoki), De Dikke (hrv. debeli), Krul (hrv. kovrčavi), De Rode/Roode/Rooij (hrv. crveni).⁷

6 Značenja primjera Van Gogh i Van Dijk preuzeta su iz baze podataka *Nederlandse Familienamenbank* autora Brouwer (Brouwer 2000a; Brouwer 2000b).

7 Primjeri su preuzeti iz literature: Winkler i Nijen Twilhaar (2006) te Brouwer (2014).

Za našu analizu najznačajnija je treća kategorija u kojoj su prezimena motivirana zanimanjem, odnosno njezina potkategorija prezimena koja su nastala od naziva plemićkih titula. Treba napraviti distinkciju između prezimena plemićkih obitelji te prezimena koja se semantički, dakle, značenjem riječi, referiraju na plemstvo iako nositelji tih prezimena nisu plemići. Brouwer (2014) plemićka prezimena općenito definira kao ona prezimena čiji su nositelji plemići te ona prezimena kojima titula ili tzv. *predikaat*⁸ prethodi prezimenu. Međutim, autor također tvrdi da to i ne znači mnogo, jer postoje plemićka prezimena koja uopće nemaju titulu ispred prezimena. Situacija s nasljeđivanjem dodatno se može zakomplicirati ako se po ženskoj obiteljskoj liniji ne naslijedi titula, nego samo prezime. Postoje, dakle, iznimke. Plemićkim prezimenima uglavnom pripadaju ona koja su nastala prema podrijetlu, jer je obiteljima bilo važno dati do znanja gdje žive i/ili što posjeduju. Prezimena plemićkih obitelji tijekom povijesti često se sastoje od dviju riječi jer se na »glavno« prezime dodaje toponim (zbog već navedenih razloga, primjerice, Van Nispen tot Pannerden) ili se spajaju prezimena obaju roditelja te se time naglašava plemićko podrijetlo (primjerice, Teding van Berkhout). Dvostruka su prezimena bila jako popularna među bogatijim društvenim slojem, osobito u 19. stoljeću, pa je bilo potrebno utvrditi pravila za njihovo bilježenje. Možda bi se očekivalo da su plemićka prezimena samo ona koja djeluju pomalo neuobičajeno poput Van Voorst tot Voorst ili Teixeira de Mattos, međutim, plemićkim prezimenima pripadala su i »obična« prezimena poput De Boer ili Meijer/Meyer. Iako među Meijerima/Meyerima (hrv. upravitelj, primjerice, imanja) postoje oni plave krvi, danas više nema nijednog nositelja prezimena De Boer (hrv. seljak), a koji je plemićkog podrijetla. Brouwer (2014) stoga zaključuje da su mnoga plemićka prezimena opstala, ali da njihovi nositelji nisu plave krvi, što potvrđuju i autori *Atlasa* (Jansen i ostali 2017).

5. Analiza slučaja: *graaf* (hrv. grof)

Analiza slučaja obuhvaća prezimena u Nizozemskoj i Flandriji koja su motivirana plemićkim titulama, ali čiji nositelji prezimena nisu plemići, odnosno, nisu plemenitaškog podrijetla i plave krvi. Primjeri takvih plemićkih titula jesu: *keizer* (hrv. car), *koning* (hrv. kralj), *prins* (hrv. princ), *hertog* (hrv. vojvoda), *graaf* (hrv. grof), *baron* (hrv. barun), *jonkheer* (hrv. junker) i sl.

Ova analiza slučaja zanimljiva je iz ortografske perspektive zbog raznolikosti načina pisanja proučavanih prezimena. Prezimena bolje pokazuju evoluciju pravopisa i glasovnih promjena nego, primjerice, apelativi. Razlog tomu jest taj što su prezimena češće registrirana od apelativa, čije se bilježenje, osim toga, nužno mijenja prema u određenom trenutku važećim pravopisnim pravilima. Primjer toga vidi se na bogatstvu kombinacija i pravopisnih oblika nositelja prezimena motiviranih

8 Razlike između *titel* (hrv. titula) i tzv. *predikaata* (engl. *predicate*) vrlo su male te se za hrvatski ekvivalent može u oba slučaja koristiti samo naziv titula. Više o razlikama nizozemskih titula moguće je naći u Pancirov Cornelisse (2016).

apelativom *keizer* (hrv. car): Dekeyser, Kaijser, Käyser, Kaijzer, Kaiser, Kaizer, (Keeser, Keezer), Keijser, De Keijser, Keijsers, Keijsser, Keijssers, Keijzer, De Keijzer, Keijzers, Keizer, De Keizer, Keisers, De Keizer, Keizers, (Keser), Kijser, De Kijser, De Kijsser, Kijzer, Kijzers, Kuijzer.

Prezimana motivirana apelativom *koning* (hrv. kralj) još su jedan dobar primjer inačica prezimena koja su nastala od naziva plemićkih titula: de Coningh, de Koning, De Ceuninck, Coninck, De Coninckx, De Coning, Conings, Coninx, Deceuninck, Deceunink, Deconinck, Dekeunink, Dekonink, Dekonnink, De Keuninck, Keuning, De Keuning, Keunings, Keuninkx, Keuninx, Koenig, Koenigs, Koening, Koenings, Konickx, Konig, König, König Krämer, Konigers, Konigs, Königs, Königsmann, De Koninck, Konincks, Koninckx Koninger, Koningh, De Koningh, Konings, Könings, Konink, De Konink, Vd Konink, Koninkx, Koninkxs, Koninx, Konniger, De Könnigh, Konnigs, Konnik, Koonincks, Kooning, De Kooning, Koonings i dr. Navedena prezimana pokazuju, između ostalog, kako se razvijalo bilježenje suglasnika /k/, kao i diftonga /ng/.

U našoj analizi usredotočili smo se na nositelje prezimena u Nizozemskoj i Flandriji čija su prezimana motivirana apelativom »grof«. Za ta smo se prezimana odlučili zato što su, u različitim varijantama, najprisutnija u nizozemskom jeziku, ali i zato što upravo ovakva prezimana najbolje pokazuju razliku između Flandrije i Nizozemske. Povijesno podrijetlo plemićke titule grofa u Niskim zemljama može se pratiti iz vremena Franačkog Carstva (5. – 10. st.). Kad je Carstvo postalo preveliko da bi se njime moglo upravljati iz jednog središta, podijeljeno je na administrativne jedinice (grofovije) pod vodstvom grofa (etimološki gledano, nizozemska riječ *graaf*, odnosno hrv. grof, znači »pisar«; (Philippa et al. 2003–2009). U hijerarhiji plemićkih titula grof je pozicioniran ispod vojvode, koji je bio vojskovođa, ali iznad baruna (*Adellijke titels en predicaten in Nederland*. bez. dat.). Postoje različite vrste grofova: *markgraaf* (hrv. markgrof), *burggraaf* (hrv. vikont), *dijkgraaf* (bez hrvatskog ekvivalenta, u slobodnom prijevodu »grof vodonosnog područja«), *landgraaf* (hrv. pokrajinski grof) i sl. U ovoj analizi slučaja uzimamo u obzir samo prezimana bez odrednice.

Prije detaljnijeg proučavanja prezimena, potrebno je napraviti kratak povijesni pregled kako bi se dobio uvid u nekadašnju povijesnu situaciju te kako bi se odgovorilo na drugo postavljeno istraživačko pitanje o geografskoj rasprostranjenosti denotata. Cjelovit pregled evolucije plemstva predugačak je za ovakvu vrstu istraživanja, međutim, navest ćemo gdje su se nalazile povijesne grofovije u područjima koja se danas nazivaju Flandrija i Nizozemska. Povijesno gledano, najvažnije grofovije bile su Flandrija, smještena oko gradova Brugge, Kortrijk i Gent, te grofovija Holland s Amsterdamom, Den Haagom i kasnije Rotterdamom kao najutjecajnijim gradovima. Postojala je markgrofovija Antwerpen koja je bila u posebnoj situaciji zbog svojega geografskog položaja na granici (*marka* – pogranično područje) Francuskog i Njemačkog Carstva. Također, postojalo je i nekoliko manjih i manje utjecajnih grofovija poput Zeelanda i Zutphena. Kao što će istraživanje dalje pokazati,

nositelji prezimena motiviranih apelativom *graaf* još uvijek uglavnom žive u tim povijesnim regijama.

Slika 2. Nizozemska i Flandrija u 16. stoljeću. Izvor: Genealogie in de Nederlanden (bez dat.)

Za potrebe ove analize slučaja prvo je provedena kvantitativna analiza. Napravljen je popis prezimena motiviranih apelativom »grof«, a popis je zatim podijeljen prema varijantama u prezimenima. Za statistiku broja prezimena iz područja Flandrije korišteni su *Statbela*, belgijskog državnog zavoda za statistiku koji godišnje objavljuje 10000 najčešćih prezimena (*Familienamen. Statbel bez dat.*). Za istraživanje je korišten popis iz 2019. godine te je iz cijele Belgije u obzir uzeto samo područje Flandrije. Za statistiku o prezimenima u Nizozemskoj, popis je preuzet iz baze podataka onomastičke mreže *Netwerk Naamkunde* nizozemskog Instituta Meertens pod nazivom *Familienamen Top 10.000* (hrv. 10000 najčešćih prezimena). Popis je sastavljen od najčešćih prezimena uvrštenih u nizozemski registar stanovništva 5. rujna 2007. godine te se odnosi isključivo na osobe s nizozemskim državljanstvom i prebivalištem u Nizozemskoj (*Nederlandse Familienamen Top 10.000 bez dat.*).

Sljedeći korak u istraživanju odnosi se na pretraživanje oblika prezimena *graaf*. Budući da je i za Nizozemsku i za Flandriju uzeto u obzir samo 10000 najčešćih imena, dio vrlo rijetkih varijanti prezimena *graaf* nije uveden u samo istraživanje. Primjer jedne takve rijetke varijante prezimena motiviranog apelativom »grof« jest prezime De Graeff⁹ koje se u Nizozemskoj pojavljuje samo 36 puta te stoga ne ulazi u popis 10 000 najčešćih prezimena, a time i ne postaje dijelom našeg istraživanja. Konačni je rezultat prikazan u Tablici 1: u lijevom (prvom) stupcu prikazani su oblici prezimena motiviranih apelativom *graaf*, u srednjem (drugom) stupcu navodi se učestalost tog oblika prezimena u Nizozemskoj, a u zadnjem (trećem) stupcu navodi se koliko se često ovo pravopisno rješenje prezimena pojavljuje u Flandriji.

	Nizozemska	Flandrija
de Graaf	21 580	114
De Graaf	–	206
de Graaff	4 788	–
van der Graaf	3 439	–
van der Graaff	513	–
van de Graaf	2 837	–
De Grave	–	645
Degrave	–	293
Grave	566	–
De Graeve	–	2 175
Degraeve	–	1 209
De Graef	–	900
Graafmans	516	–
De Greef	–	2 212
de Greef	2 361	–
Degreef	–	703
De Greve	–	636
Greven	1 697	–
Greve	763	–

Tablica 1. Prezimena motivirana apelativom *graaf* (hrv. *grof*), podijeljena na Nizozemsku i Flandriju. Vlastita adaptacija.

9 »De« je u prezimenu De Graeff samo član.

5.1. Razlike u bilježenju prezimena

Pregledom popisa u tablici može se primijetiti raznolikost u načinu pisanja prezimena motiviranih apelativom *graaf* te velika razlika u njihovoj zastupljenosti u Nizozemskoj i Flandriji. Dok su neki oblici bilježenja prezimena učestali u Nizozemskoj, u Flandriji se gotovo ne pojavljuju i obratno. U načinu pisanja mogu se uočiti tri varijante. Prva je pravopisna varijanta, druga je morfosintaktička, a treća fonemska varijanta.

5.1.1. Pravopisna varijanta

Jedna od tipičnih karakteristika nizozemskoga glasovnog sustava jest broj samoglasnika. Naime, nizozemski jezik razlikuje napete samoglasnike koji su često povezani s duljinom i nenapete koji su najčešće kraći. Budući da nizozemski jezik koristi latinicu sa samo pet samoglasnika, zapisivanje dugih samoglasnika može biti problematično. U suvremenom se pravopisu kratki samoglasnik u jednosložnim riječima zapisuje jednim slovom, međutim, u višesložnim se imenicama suglasnik koji slijedi udvostručuje kako bi se pokazalo da je prethodni slog zatvoren. Dugi se samoglasnici pišu dvostruko u zatvorenim slogovima (s iznimkom dugog /i/ koji se piše kao <ie>) i pojedinačno u otvorenim slogovima. Stoga riječ *graaf* ima dugi samoglasnik /a/ te se u suvremenom pravopisu bilježi s udvostručenim a (<aa>), jer je u zatvorenu slogu.¹⁰ Prije uspostavljanja prvoga službenog nizozemskog pravopisa 1804. godine, korišteni su različiti načini bilježenja dugih samoglasnika. Najčešće korištena inačica je ona s dodavanjem fonema /e/, kao što se još uvijek bilježi dugi vokal <ie>.

Kada se općenito gledaju različiti načini pisanja prezimena motiviranih apelativom *graaf*, mogu se uistinu primijetiti dva načina bilježenja dugog <aa>. Dvostruko slovo *a* u prezimenu uglavnom se pojavljuje u Nizozemskoj, a tek dijelom u Flandriji, gdje se u pravilu koristi u kombinaciji <ae>. Razlog tomu jest već prije spomenut Napoleonov *Građanski zakonik* i prvo službeno bilježenje prezimena.

U Belgiji je obvezna registracija stanovništva provedena 1795. godine dok je u Nizozemskoj to učinjeno tek kasnije, od 1811. do 1812. godine, što objašnjava i razliku načina bilježenja prezimena u Flandriji i Nizozemskoj. U Flandriji su prezimena službeno zabilježena gotovo deset godina prije utvrđivanja prvoga nizozemskog pravopisa, a u Nizozemskoj se to dogodilo gotovo deset godina nakon njegova objavljivanja. Upravo se zato mnoga flamanska prezimena doimaju arhaičnijima od nizozemskih, jer su ih bilježili prije nego što je postojao jedinstven i utvrđen pravopis.

Postoji još jedna znatna razlika u pravopisu. U Nizozemskoj se pojavljuje varijanta prezimena *Graaf* s udvostručenim suglasnikom *f* na kraju (*Graaff*). Ova se varijanta ne pojavljuje u Flandriji, a koji je razlog tomu, nije jednostavno pronaći. Kada je Matthijs Siegenbeek u svom prvom službenom pravopisu nizozemskog jezika sastavljao pravopisna pravila, počeo je od fonetskih načela: zapisujemo što

¹⁰ U višesložnim riječima glas /a/ bilježi se jednim slovom, a primjer tome jest prezime De Grave.

čujemo. Budući da dva identična suglasnika na kraju riječi nije moguće čuti (a time ni identificirati), njih se i ne zapisuje. Ovo je načelo još uvijek važno u suvremenom nizozemskom pravopisu. Vodeći se navedenim načelima nije jasno zašto se ova varijanta prezimena (Graaff) s udvostručenim suglasnikom *f* na kraju ipak pojavljuje u nizozemskim, ali ne i u flamanskim inačicama prezimena. Moglo bi se spekulirati da je nizozemski jezik u Nizozemskoj tog vremena više naginjao svojem zapadnoeuropskom susjedu – njemačkom – gdje je učestalo korištenje udvostručenih suglasnika na kraju, što nije slučaj s nizozemskim u Flandriji koji je bio pod utjecajem francuskog jezika.¹¹

Sljedeća je varijanta povezana s uporabom velikih početnih slova. I ovdje se može uočiti važna razlika između Flandrije i Nizozemske. U Belgiji, a time, dakle, i u Flandriji, pravopisni oblik prezimena jest nepromijenjen. To znači da određeni oblik prezimena mora biti napisan (i korišten) točno na način kako je unesen u registar stanovništva, primjerice, kao prezime De Graaf (s oba velika početna slova) ili kao drugačije prezime de Graaf (s prvim malim početnim slovom, a drugim velikim početnim slovom). U Nizozemskoj se ne primjenjuju takva pravopisna pravila; način pisanja velikih ili malih slova u prvom dijelu prezimena ovisi o tome je li prije prezimena navedeno i ime, titula ili sl. Primjer s prezimenom De Graaf bio bi sljedeći: u antroponimu Jan de Graaf član *de* piše se malim slovom (prije prezimena navedeno je i ime), međutim u sintagmi *gospodin De Graaf* (niz. *de heer De Graaf*) član *de* pisat će se velikim slovom, jer je prije toga izostavljeno osobno ime. To objašnjava zašto ponekad u Flandriji u prezimenima nema razmaka između *de* i *graaf*, kao u, primjerice, *Degraaf* ili *Degreef*. Ove varijante u Nizozemskoj ne postoje, jer se *de*, *der* i *van* smatraju članovima, odnosno prijedlozima koji dolaze u kombinaciji s prezimenom, a ne dijelom samog prezimena (usp. Tablicu 1).

5.1.2. Morfosintaktička varijanta

Na popisu gdje su navedeni različiti načini pisanja prezimena motiviranih plemićkom titulom, treba uzeti u obzir i nekoliko morfosintaktičkih razlika. Prilikom promatranja morfosintaktičkih razlika, bitna je funkcija morfema u cjelovitoj rečničkoj strukturi. Suvremeni nizozemski, naime, više nema padeže, osim u frazemima koji su zadržali arhaične osobitosti jezika, poput člana *des* (u genitivu) koji se, primjerice, više ne koristi u standardnom jeziku. Zahvaljujući ovakvim frazemima (primjerice, niz. *vrouw des huizes*, hrv. šefica), dobiva se izravan uvid u povijesni razvoj nizozemskog jezika. Nekoć je stari nizozemski imao četiri padeža: nominativ, genitiv, dativ i akuzativ. Do kasnog srednjeg vijeka ti su padeži uglavnom nestali u govornom jeziku, a kasniji pokušaji njihova ponovnog uvođenja bili su bezuspješni (*Naamvallen – Taaladvies* bez dat.).

11 U nizozemskom jeziku suglasnički su parnjaci /f/ i /v/, ali i /s/ i /z/, od čega su /f/ i /s/ bezvučni te nikada ne stoje između dvaju samoglasnika. Zvučni /v/ i /z/ ne dolaze na kraj riječi ili sloga, osim kod izuzetaka (primjerice posuđenica). Stoga je množina imenice *graaf – graven* (hrv. grof – grofovi) ili *huis – huizen* (hrv. kuća – kuće).

Prva su uočljiva razlika oblici sa sklonjivim sufiksom –e i oblici u kojima je on jedina sastavnica. Zahvaljujući sufiksu –e, može se identificirati stari dativ. U tablici je vidljivo da je takav sufiks u Nizozemskoj gotovo u potpunosti nestao dok je u Flandriji ostao očuvan (osobito u zapadnoj Flandriji). To je povezano s izostavljanjem glasa *e* (apokopa) i izoglosom koja dijeli inačice sa tim sufiksom i one bez njega te koja gotovo identično prati tok rijeke Schelde (hrv. Šelda). Rijeka odvaja povijesnu grofoviju Flandriju od povijesnog vojvodstva Brabanta. Naime, u zapadnoj Flandriji većinom se na kraju prezimena izgovarao šva [ə], što je bio rijedak slučaj neposredno preko same granice (Marynissen 2009: 250). Primjer toga vidimo u prezimenu Van den Berge i Van den Berg (*berg* = hrv. planina), vidi sliku 3. (Marynissen 2021).

Slika 3. Izostavljanje glasa *e* na primjeru prezimena Van den Berge i Van den Berg.
Izvor: Marynissen (2021).

Druga značajna razlika jest korištenje kombinacija s prijedlogom *van* (*van de* i *van der*). U nizozemskom jeziku ovo je najčešći način oblikovanja prezimena s mjestom prebivališta. Oblik *der* u ovom je slučaju genitiv ili dativ određenog člana *de*. Oblici s *van de* i *van der* gotovo da i ne postoje u Flandriji. Mogući razlog uporabe ovakvih kombinacija prijedloga mogao bi biti jedan od najvažnijih nizozemskih gradova – Den Haag. Naime, drugi naziv koji se koristi za ovaj grad, koji je bio i glavni grad povijesne pokrajine Holland, jest *'s Gravenhage* (hrv. grofovo lovište), a ta je složnica nastala od arhaičnoga genitiva *des graven* apelativa *graaf* (hrv. grof) i *hage* (hrv. lovište) (*Den Haag* / *'s-Gravenhage* bez dat.). Kao što je već rečeno, prezimena

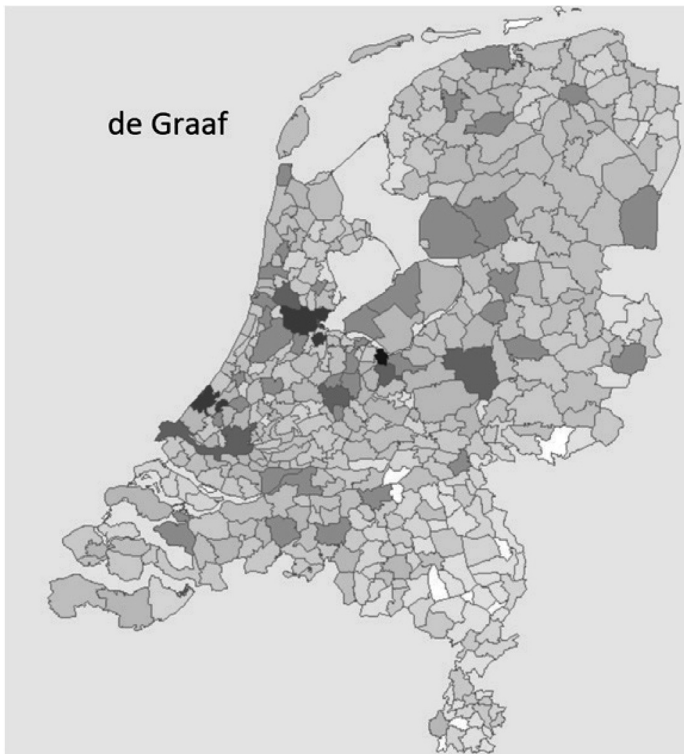
sastavljena od prijedloga *van* (hrv. od) najčešće upućuju na toponimijsko podrijetlo. Stoga je vjerojatno da prezimena *Van de Graaf* i *Van der Graaf* znače da nositelji tih prezimena (zbog toponimske reference *van*) izvorno dolaze iz Den Haaga ('s Gravenhage).

5.1.3. Fonemska varijanta

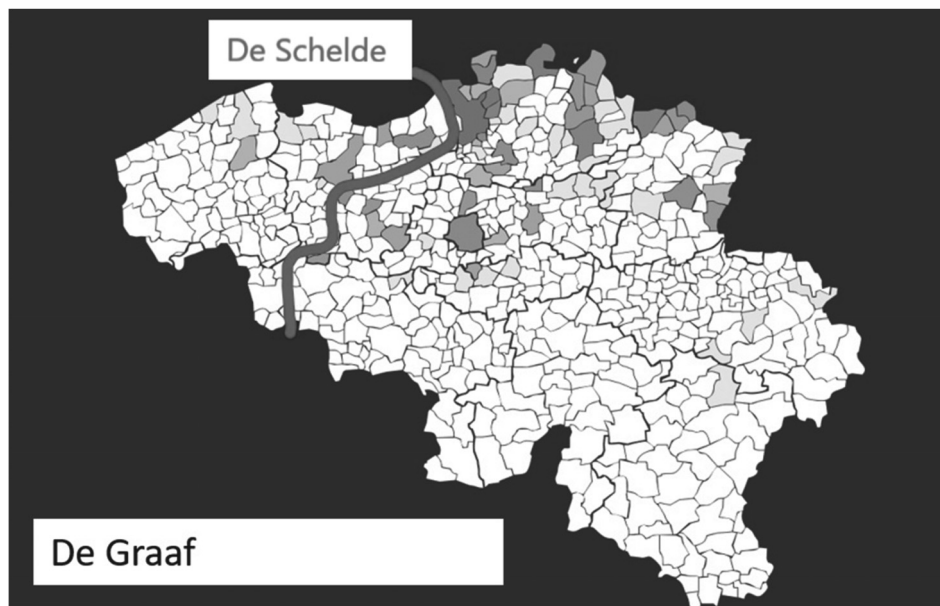
Zadnja je varijanta ona u kojoj se dugi vokal /a/ zamjenjuje dugim vokalom /e/ (*De Graaf* – *De Greef*; za više primjera vidi Tablicu 1). Ova varijanta u približno istim omjerima pojavljuje se kako u Flandriji, tako i u Nizozemskoj.

5.2. Geografska rasprostranjenost

Drugo pitanje koje si postavljamo u ovom radu odnosi se na geografsku rasprostranjenost. Kako bi se utvrdila rasprostranjenost ovih varijanata, korištena su dva mrežna izvora, točnije dvije baze podataka: za Nizozemsku to je *Familienamenbank* (*Familienamenbank* bez dat.), a za Belgiju *Familienaam* (*Familienaam.be* – *Geografische spreiding van familienamen in België* bez dat.). Na slici 4. prikazana je rasprostranjenost najčešće varijante u Nizozemskoj: *de Graaf* (što je boja tamnija, prezime je frekventnije).

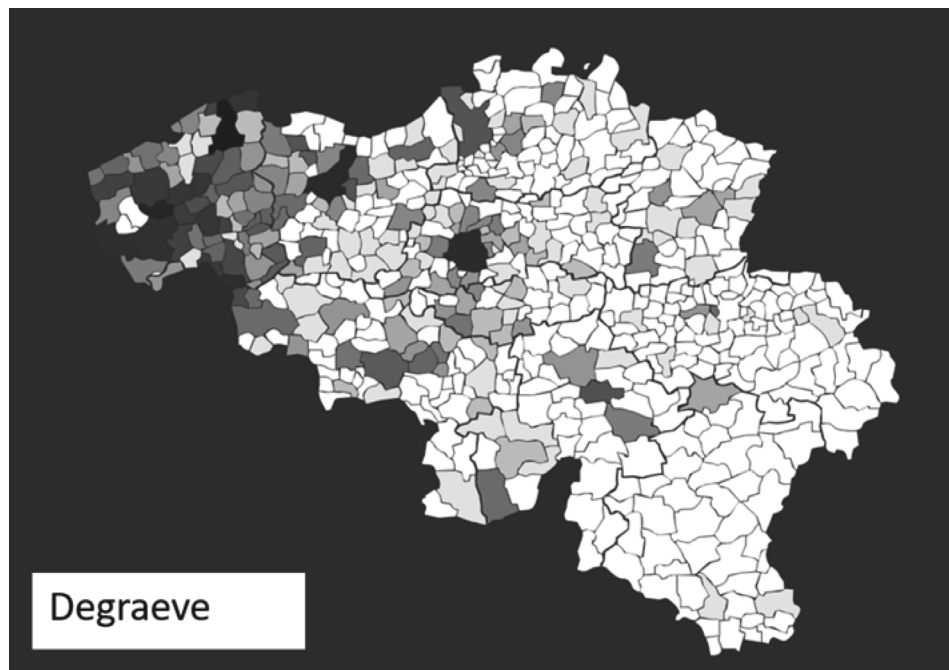
Slika 4. *de Graaf* u Nizozemskoj. Vlastita adaptacija putem izvora Brouwer (2000c).

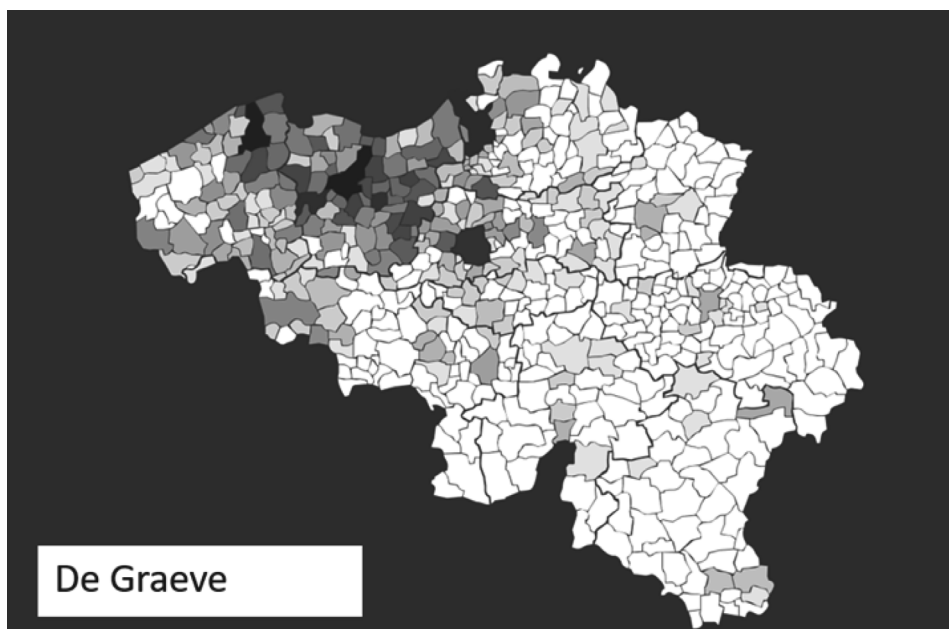
Slika 5. De Graaf u Belgiji. Crvenom bojom označen je tok rijeke Schelde.
Vlastita adaptacija putem izvora Familienaam.be – Geografische spreiding van
familienamen in België (bez dat.)

Iz slike 4. vidljivo je da je prezime de Graaf rašireno u Nizozemskoj, a najveća koncentracija tog prezimena uglavnom je u povijesnoj grofoviji Holland, na zapadu Nizozemske. Ovaj pravopisni oblik (ali s velikim početnim slovom D, De Graaf), koji nije uobičajen za Flandriju, u Belgiji (Flandriji – slika 5.) je koncentriran na graničnom području s Nizozemskom, što bi se moglo objasniti kao rezultat migracije.

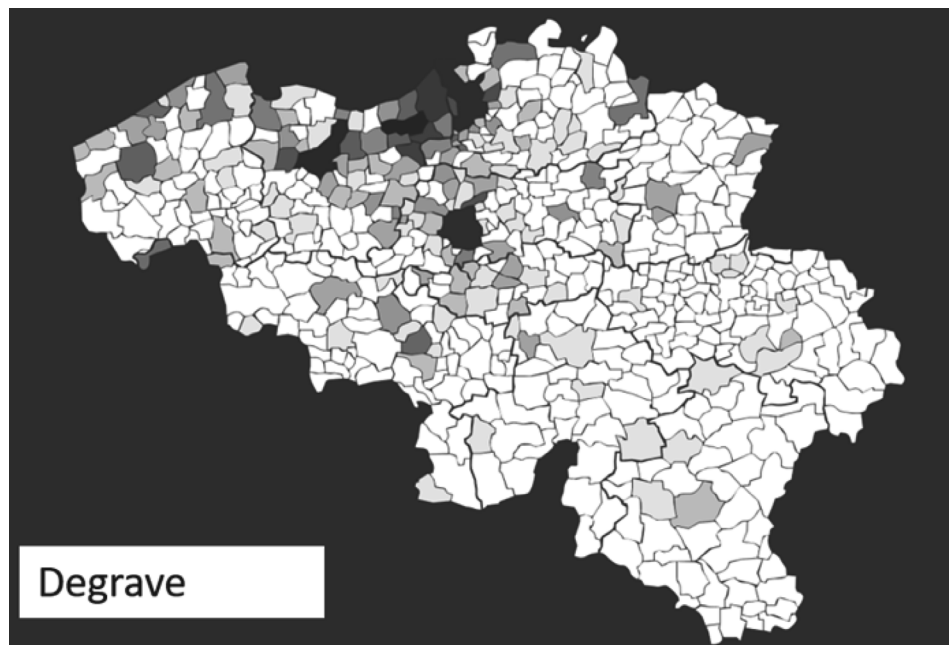
Postaje zanimljivije kada se promotre varijante sa sklonjivim sufiksom –e. Primjećuje se da se u Bruxellesu pojavljuju sve tri varijante, od kojih nijedna nije dominantna. Moguće objašnjenje tomu jest središnji položaj Bruxellesa (kako geografski, tako i administrativno) kao glavnog grada Belgije, što je dovelo do značajne migracije iz ostatka zemlje u sam grad.

Slika 6. Degraeve u Belgiji. Vlastita adaptacija putem izvora Familienaam.be – Geografische spreiding van familienamen in België (bez dat.)

Slika 7. De Graeve u Belgiji. Vlastita adaptacija putem izvora Familienaam.be – Geografische spreiding van familienamen in België (bez dat.)

Slika 8. Degrave u Belgiji. Vlastita adaptacija putem izvora Familienaam.be – Geografische spreiding van familienamen in België (bez dat.)

Na slikama 6. – 8. može se vidjeti koncentracija pojedinih prezimena. Dok se Degraeve javlja uglavnom na krajnjem zapadu Flandrije, De Graeve je koncentrirano u velikim središtima oko gradova Genta i Bruggea te, u manjoj mjeri, u Antwerpenu. Istodobno, ovaj se oblik prezimena gotovo ni ne pojavljuje u zapadnom dijelu Flandrije. Oblik prezimena Degrave još je više koncentriran na istoku, sa žarištima u Gentu i Antwerpenu.¹² Navedene činjenice pokazuju, kada se sve uzme u obzir, ograničenu mobilnost u Flandriji i decentralizaciju koja je tipična za povijesni rast regije.

5.3. Etiološka raščlamba

U zadnjem dijelu analize osvrnut ćemo se na nastanak prezimena motiviranih apelativom *graaf*. Podrazumijeva se da to nije lako utvrditi jer zahtijeva rad na individualnoj razini. Također, jasno je da svi nositelji ovih prezimena ne mogu potjecati od plemića s titulom grofa te zbog činjenice da prezimena plemića, što je već rečeno, rijetko sadrže titulu. Ranije u tekstu također je dana motivacijska klasifikacija nizozemskih prezimena. Prema Institutu Meertens i istraživanju Leenderta Brouwera (2000c), gotovo se sve četiri navedene kategorije javljaju u raznim pravopisnim varijantama prezimena sa sastavnicom *graaf*. To se odnosi na prezimena nastala od

12 Razlozi zastupljenosti ovih varijanta nisu bili dijelom našeg istraživanja.

osobnih imena, prezimena motivirana podrijetlom, motivirana zanimanjem i na prezimena nadimačkog postanja:

a) Prezimena nastala od osobnih imena

U ovoj kategoriji nositelji prezimena uglavnom su nezakonita djeca grofova (Brouwer 2000c).

b) Prezimena prema podrijetlu

Ovdje se, primjerice, upućuje na nositelje prezimena koji dolaze iz grada Den Haaga ('s Gravenhagea). Također, može se odnositi na nekoga tko je radio u gostionici s apelativom *graaf* u nazivlju ili, primjerice, na brodu koji se u svom imenu referirao na grofa (Brouwer 2000c).

c) Prezimena motivirana zanimanjem

Ovoj kategoriji pripadaju nositelji prezimena čiji su preci bili zaposleni kod grofa ili koji su na neki drugi način bili poslovno povezani s grofom (Brouwer 2000c). U iznimnim slučajevima mogu zapravo biti potomci grofa. Upravo je to slučaj kod neuobičajena prezimena De Graeff (Brouwer 2014).

d) Prezimena nadimačkog postanja

Ovoj zadnjoj kategoriji pripadaju nositelji prezimena koji su izgledom ili manirama podsjećali na grofa (Brouwer 2000c).

6. Zaključak

Prezimena na nizozemskom jeziku mogu mnogo toga reći, ne samo o jezičnoj strukturi nizozemskog jezika, već i o sociokulturnim aspektima. U članku smo se osvrnuli na onomastičku situaciju na nizozemskom jezičnom području, na povijesni pregled nizozemskih prezimena s područja Nizozemske i Flandrije s naglaskom na promjene prije i poslije uvođenja službenog pravopisa nizozemskog jezika 1804. godine te na klasifikaciju nizozemskih prezimena prema značenju.

Drugi dio članka predstavlja analizu slučaja prezimena motiviranih plemićkom titulom, odnosno apelativom *graaf*. S jezičnog se aspekta, između ostalog, primjećuje da postoje varijante u pravopisnim oblicima. Razlog tomu jest evolucija službenoga nizozemskog pravopisa, gramatike i dijalektalnog izgovora. Prezimena su pogodna za proučavanje jezične evolucije jer su zapisana u određenom obliku tijekom službene registracije prezimena krajem 18. i početkom 19. stoljeća; u Flandriji prije, a u Nizozemskoj nakon donošenja pravopisa. Bez obzira na to što su kasnijim periodima u Flandriji doneseni novi pravopisi, ta prethodno zapisana prezimena nisu im se prilagođavala i zato su ostala u arhaičnom obliku. Sociokulturni aspekti postaju relevantni kada se uzme u obzir geografska rasprostranjenost ovih prezimena. Jasno se može uočiti ograničena mobilnost u Flandriji, o čemu svjedoči velika koncentracija nekih pravopisnih oblika u određenim područjima te njihova odsutnost u drugim regijama.

Literatura

- 1804: *spelling–Siegenbeek, de eerste officieel vastgelegde spelling*. 2014. <https://onzetaal.nl/nieuws-en-dossiers/dossiers/spelling-geschiedenis/1804-spelling-siegenbeek>. (pristup: srpanj 2021.)
- Adellijke titels en predicaten in Nederland*. bez. dat. <https://www.hogeraadvanadel.nl/adel/adellijke-titulatuur/adellijke-titels-en-predicaten-in-nederland> (pristup: rujan 2021.)
- Batavska Republika. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža*, 2021. <https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=6249>. (pristup: rujan 2021.)
- Bennis, Hans J. 2004. *Naamkunde als discipline*. *Naamkunde* 34 (2): 129–36. https://www.dbnl.org/tekst/_naa002200201_01/_naa002200201_01_0011.php (pristup: srpanj 2021.), <http://dx.doi.org/10.2143/NK.34.2.505167>
- Brouwer, Leendert. 2000a. *Van Dijk*, u: *Nederlandse Familienamenbank = CBG Familienamen*, Amsterdam, Meertens Instituut / Den Haag, CBG Centrum voor familiegeschiedenis. https://www.cbgfamilienamen.nl/nfb/detail_naam.php?gba_naam=&nfd_naam=Dijk%2C+van+%28y%29&info=analyse+en+verklaring&operator=eq&taal=. (pristup: rujan 2021.)
- 2000b. *Van Gogh*, u: *Nederlandse Familienamenbank = CBG Familienamen*, Amsterdam, Meertens Instituut / Den Haag, CBG Centrum voor familiegeschiedenis. https://www.cbgfamilienamen.nl/nfb/detail_naam.php?gba_naam=&nfd_naam=Gogh%2C+van&info=analyse+en+verklaring&operator=eq&taal=. (pristup: rujan 2021.)
- 2000c. *De Graaf*, u: *Nederlandse Familienamenbank = CBG Familienamen*, Amsterdam, Meertens Instituut / Den Haag, CBG Centrum voor familiegeschiedenis. https://www.cbgfamilienamen.nl/nfb/detail_naam.php?gba_naam=de+Graaf&nfd_naam=Graaf%2C+de&info=analyse+en+verklaring&operator=cn&taal=. (pristup: srpanj 2021.)
- 2000d. *Janssen*, u: *Nederlandse Familienamenbank = CBG Familienamen*, Amsterdam, Meertens Instituut / Den Haag, CBG Centrum voor familiegeschiedenis https://www.cbgfamilienamen.nl/nfb/detail_naam.php?gba_naam=Janssen&nfd_naam=Janssen&info=analyse+en+verklaring&operator=eq&taal=. (pristup: rujan 2021.)
2014. *Namen van adel*. <https://www.cbgfamilienamen.nl/nfb/aanhangsels/Namen-van-Adel-lange-versie.pdf>. (pristup: rujan 2021.)
- Code civil*. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. 2021. <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=12170>. (pristup: srpanj 2021.)
- Čilaš Šimpraga, Ankica; Francić Anđela. 2019. *Pogled u hrvatsku onomastičku terminologiju. Konvergenje a divergencije v propriálnej sfére*. 20. slovenská onomastická konferencia (zborník referátov), ur. Alexandra Chomová, Jaromír Krško i Iveta Valentová. Bratislava. 29 – 43.
- DBNL. bez dat. *dbnl · digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren*. <https://www.dbnl.org/#>. (pristup: srpanj 2021.)
- Den Haag / 's-Gravenhage*. bez dat. <https://www.vlaanderen.be/taaladvies/den-haag-s-gravenhage>. (pristup: srpanj 2021.)
- Familienaam.be – Geografische spreiding van familienamen in België*. bez dat. <https://familienaam.be/>. (pristup: srpanj 2021.)

- Familienamen. Statbel.* bez dat. <https://statbel.fgov.be/nl/themas/bevolking/namen-en-voornamen/familienamen#figures>. (pristup: lipanj 2021.)
- Familienamenbank.* 2000. Nederlandse Familienamenbank = CBG Familienamen. <https://www.cbgfamilienamen.nl/nfb/>. (pristup: rujan 2021.)
- Feiten en cijfers. Taalunieversum.* bez dat. <http://taalunieversum.org/inhoud/feiten-en-cijfers>. (pristup: srpanj 2021.)
- Frančić, Anđela. 2019. *Granice među antroponimijskim kategorijama. Onomastica* 63/63: 51–65, <https://doi.org/10.17651/ONOMAST.63.4>
- Genealogie in de Nederlanden.* bez dat. <https://www.wazamar.org/Nederlanden/zeventienprov.htm>. (pristup: srpanj 2021.)
- Gucht Van der, Fieke; Caluwe De, Johan; Jansen, Mathilde, Sijs van der, Nicoline. 2017. *Atlas van de Nederlandse taal – Editie Vlaanderen.* Uitgeverij Lannoo. Tielt.
- Jansen, Mathilde; Sijs van der, Nicoline; Gucht Van der, Fieke; Caluwe De, Johan. 2017. *Atlas van de Nederlandse taal – Editie Nederland.* Uitgeverij Lannoo. Tielt.
- Janssens, Guy, Marynissen, Ann. 2008. *Het Nederlands vroeger en nu.* Acco. Leuven/Voorburg.
- Leden Netwerk Naamkunde.* bez dat. http://www.naamkunde.net/?page_id=199. (pristup: srpanj 2021.)
- Mapsof.* bez dat. <https://www.mapsof.net/belgium/benelux-map?image=full>. (pristup: rujan 2021.)
- Marynissen, Ann. 2009. *Taalverandering tussen evolutie en normering. De e-apocope als breuklijn tussen het Nederlands en het Duits. Nederlandse Taalkunde* 14/3: 233–54.
2021. *Berg_Berge.* http://www.marynissen.org/atlas/doku.php?id=berg_berge. (pristup: rujan 2021.)
- Naamvallen – Taaladvies.* bez dat. <https://taaladvies.net/naamvallen-algemeen/>. (pristup: srpanj 2021.)
- Nederlandse Familienamen Top 10.000.* bez dat. http://www.naamkunde.net/?page_id=294. (pristup: lipanj 2021.)
- Nederlandse Familienamenbank.* bez dat. <https://www.cbgfamilienamen.nl/nfb/>. (pristup: rujan 2021.)
- Netwerk Naamkunde.* bez dat. http://www.naamkunde.net/?page_id=305. (pristup: srpanj 2021.)
- Ooms, Miet. 2016. *Het dialectarchief van de KU Leuven. Taalverhalen* (blog). 18. rujan 2016. <https://taalverhalen.be/bedenkingen/het-dialectarchief-van-de-ku-leuven/>. (pristup: srpanj 2021.)
- Pancirov Cornelisse, Željana. 2016. *Oslovljavanje u suvremenom razgovornom nizozemskom jeziku – analiza slučaja De Wereld Draait Door.* [Neobjavljena doktorska disertacija]. Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu. Zagreb.
- Philippa, Marlies; Debrabandere, Frans; Quak, Arend; Schoonheim Tanneke i Nicoline van der Sijs. 2003.–2009. *Etymologisch Woordenboek van het Nederlands*, Amsterdam University Press. Amsterdam. Graaf – adellijke titel, mrežno izdanje: <https://etymologie.nl/> (pristup: srpanj 2021.)

- Provinciale Zeeuwse Courant. 2017. *Pieter Jacobus Meertens (1899–1985)*. pzc.nl. 20. rujan 2017. <https://www.pzc.nl/walcheren/pieter-jacobus-meertens-1899-1985-a8cfd40/>. (pristup: srpanj 2021.)
- Ryckaert, Ruud. 2017. *Ruggespraak in het gekkenhuis. Een beknopte geschiedenis van de spelling in het Nederlands*. U: *De vele gezichten van het Nederlands in Vlaanderen : een inleiding tot de variatietalkunde.*, Acco. Leuven/Voorburg: 80 – 98.
- Shetter, William Z. 2002. *The Netherlands in Perspective: The Dutch Way of Organizing a Society and Its Setting*. Nederlands Centrum Buitenlanders. Utrecht.
- Taalverhalen. *Websites over namen*. bez dat. Taalverhalen (blog). <https://taalverhalen.be/over-namen/websites-namen/>. (pristup: srpanj 2021.)
- Waar komt de buikman vandaan?. bez dat. Bakkerspedia. <https://bakkerspedia.nl/artikelen/waar-komt-de-buikman-vandaan/>. (pristup srpanj 2022.)
- Welkom bij het Meertens Instituut. bez dat. <https://www.meertens.knaw.nl/cms/nl/>. (pristup: srpanj 2021.)
- Winkler, Johan; Nijen Twilhaar, Jan. 2006. *Achternamen in Nederland en Vlaanderen: oorsprong, geschiedenis en betekenis*. Sdu Uitgevers. Den Haag.
- Zuidweg, Peter Joh. M. 2018. *Wetenswaardigheden omtrent het wettelijk burgerlijk huwelijk – deel 1*. Lulu.com Press.

A Contribution to the Study of Dutch Surnames on the Example of Surnames Motivated by the Appellative GRAAF

This paper deals with the analysis of surnames motivated by the appellative *graaf* (i.e. count). Such surnames are derived from nobility titles in the Netherlands and Flanders and are the most common Dutch surnames. The case study is preceded by a brief overview of the historical, sociocultural and orthographic context within the Dutch language area to explain why Dutch surnames motivated by the same appellative are spelled differently in the Netherlands and Flanders.

The first part of the article gives a review of the position of onomastics in Dutch Studies, the historical overview of Dutch surnames from the Netherlands and Flanders, with special emphasis on the changes before and after the introduction of the official spelling system of the Dutch language in 1804, and also on motivational classification of Dutch surnames.

For the purposes of this case study, we first performed a quantitative analysis. We compiled a list to see how many holders of surnames motivated by the appellative *graaf* there are. We then divided the list into categories according to variations in the surnames. For the number of surnames in Flanders, we used the statistics from *Statbel*, the Belgian statistical office, and for the surnames in the Netherlands, the statistics from the database of the onomastic network *Netwerk Naamkunde*. The next step in the study was to search for the various forms of surnames containing the appellative *graaf*. The results of the search are shown in the pertaining table. A review of the lists reveals three variants in the forms of surnames (in terms of spelling, morphosyntax and phonology). These are analysed further in the text. Two online databases were used to determine the prevalence of the variants: *FamilienamenBank* for the Netherlands and *Familienaam* for Belgium. We then outlined the distribution of the most common variants of the surname *graaf* on the maps of the Netherlands and Belgium. In the Netherlands, the surname De Graaf has the highest concentration in the historic county of Holland, and in Belgium (Flanders), in the area bordering the Netherlands. Also, the distribution of the surnames Degraeve, De Graeve and Degrave (in Belgium) is shown. The results indicate somewhat limited mobility and decentralization. In the final part of the analysis, we looked at the

origin of the surname *graaf* with respect to the motivational classification of Dutch surnames (see Brower 2000c), which divided the surnames into four categories: those derived from personal names, one's origins, those motivated by occupation and those derived from nicknames. Almost all of the four categories occur in various spelling variants of surnames with the appellative *graaf*.

The contribution of this paper is that surnames motivated by the appellative *graaf* are analyzed for the first time. Additionally, this is the first anthroponomastic article in Croatian on surnames from the Dutch language area. It will also enable Croatian anthroponomastics to get acquainted with the Dutch anthroponomasticon in detail.

Ključne riječi: prezimena, antroponomastika, apelativ *graaf*, nizozemski jezik, Nizozemska, Flandrija

Keywords: surnames, anthroponomastics, the appellative *graaf*, Dutch language, the Netherlands, Flanders